

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ЗВОРОТНА ГОЛЛАНДСЬКА ХВОРОБА – ПЕРСПЕКТИВИ
ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,
напряму підготовки
051 Економіка

Мірошніков Олексій Андрійович

Керівник Григор'єв Геннадій
Степанович,
доктор економічних наук, доцент
Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗВОРОТНОЇ ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ	5
1.1. Сутність та економічний зміст терміну «зворотна голландська хвороба» та опис існуючих методик її вимірювання	5
1.2. Система причинно–наслідкових зв’язків між зворотною голландською хворобою та макроекономічними індикаторами.	14
1.3 Шляхи уникнення зворотної голландської хвороби	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЗВОРОТНОЇ ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ В УКРАЇНІ	26
2.1 Загальна характеристика зворотної голландської хвороби в Україні	26
2.2. Класифікація зворотної голландської хвороби за ефектами впливу на національну економіку на різних її етапах	32
2.3. Світовий досвід зворотної голландської хвороби та методи боротьби з нею	35
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗВОРОТНОЇ ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ ДЛЯ УКРАЇНИ	39
3.1. Зворотна голландська хвороба та її вплив на виникнення та поглиблення економічної кризи в Україні	39
3.2. Концептуальна модель боротьби зі зворотною голландською хворобою в Україні	41
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах, коли багато країн зіткнулись зі складними економічними проблемами внаслідок COVID-19 особливої актуальності набрала тема дослідження «зворотної голландської хвороби».

Оскільки зворотна голландська хвороба – це процес, коли зростання курсу національної валюти призводить до зменшення конкурентоспроможності експорту країни. Це може призвести до зменшення експортних доходів, що може негативно позначитися на здатності країни розвиватися економічно.

Україна – країна з високим рівнем експорту зернових культур, сталі та інших продуктів, тому зворотна голландська хвороба може мати серйозний вплив на економіку країни. Адже пандемія і військові дії на території України сильно позначились перш за все на економічній ситуації, призводячи до скорочення бізнесів, зменшення споживчого попиту та зростання безробіття.

Оскільки зворотна голландська хвороба є досить актуальною темою в сучасній економічній науці, тому багато науковців займаються її дослідженням.

Деякі з найвідоміших науковців, які працюють у цій галузі: О. Савченко, С. Кобук, А. Новак, М. Гончар, О. Охріменко, І. Буряк, І. Михайленко, О. Кравець, Paul Krugman, Garmen Reinhart, Kenneth Stiglitz, Olivier Blanchard.

Об'єкт дослідження – економічна ситуація в Україні з урахуванням економічної кризи та зворотної голландської хвороби.

Предмет дослідження – перспективи зворотної голландської хвороби для економіки України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сучасної економічної ситуації в Україні в контексті виникнення зворотної голландської хвороби та можливі шляхи подолання цих процесів.

Для того щоб досягнути дану мету необхідно вирішити такі завдання:

- визначити основні показники, які впливають безпосередньо на виникнення зворотної голландської хвороби;

- проаналізувати економічні показники України в період зворотної голландської хвороби та сучасний період, використовуючи такі показники як курс національної валюти, експорт, обсяг прямих іноземних інвестицій, тощо;

- проаналізувати дієвість державних програм підтримки економіки та визначення їх впливу на стан економіки країни;

Методи дослідження, які було використано в процесі аналізу та обробки даних: графічний, порівняльний, розрахунково-аналітичний, індукції, дедукції, спостереження.

Фактологічну (інформаційну) основу складають законодавчо-нормативні акти щодо здійснення податкової політики, статистичні дані Державної служби статистики України, наукові статті та дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці теоретико-методичних положень для виявлення та аналізу позитивних та негативних впливів зворотної голландської хвороби на розвиток світової економіки в умовах економічної кризи, обґрунтуванні основних трендів, закономірностей і макроекономічних ефектів та виробленні на даній основі пропозиції щодо формування моделі трансформації промислового сектора України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні вивчення теми зворотної голландської хвороби, проблем, які виникають в країнах та спонукають до виникнення економічної кризи.

У зв'язку з цим, дослідження даної теми може допомогти виявити можливі наслідки цих процесів на економіку країни та запропонувати шляхи подолання кризи. Крім того, дослідження може бути корисним для розробки стратегії залучення інвестицій та підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, що допоможе покращити економічну ситуацію в країні. Визначено напрями трансформації промислового сектору України в умовах виходу з кризи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗВОРотної ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ

1.1. Сутність та економічний зміст терміну «зворотна голландська хвороба» та опис існуючих методик її вимірювання

Сьогодні термін «зворотна голландська хвороба» - є розповсюдженим в економічній практиці, використовується він для опису аналогічних економічних явищ в країнах, де зростання вартості експортних товарів призводить до зниження конкурентоспроможності інших галузей економіки.

«Зворотна голландська хвороба» - це економічний термін, який описує несподівані ефекти певних економічних заходів, що можуть призвести до зворотного ефекту, відмінного від очікуваного.

Зворотна голландська хвороба може бути небезпечною для економіки країни, оскільки вона може призвести до скорочення конкурентоспроможності інших експортних галузей та залежності економіки від високих цін на обмін ресурсами. Якщо країна стає занадто залежною від експорту природних ресурсів, це може призвести до важких наслідків, коли ціни на ці ресурси знизяться або зазнають інших проблем.

В Україні зворотна голландська хвороба може бути особливо актуальною через значний вплив експорту недорогоцінних металів, зерна та інших сільськогосподарських продуктів на економіку країни. Якщо ці галузі забезпечують значний дохід, то інші експортні галузі можуть страждати від недостатньої уваги та інвестицій. Більш того, залежність від експорту сировинних товарів може призвести до економічного спаду, коли знижуються ціни на товари, які експортуються, або коли виникають проблеми з виробництвом або транспортуванням.

Хоча зворотна голландська хвороба була досить детально вивчена в економічній літературі, є кілька прогалин в наукових знаннях, які можна

відзначити. По-перше, ще не повністю зрозуміло, яким чином саме зростання доходів від експорту ресурсів призводить до зниження конкурентоспроможності інших експортних галузей. По-друге, існує необхідність у дослідженні можливих способів запобігання зворотній голландській хворобі та зменшення її наслідків.

Одна з можливих наукових ніш для заповнення прогалин щодо зворотної голландської хвороби - це дослідження впливу цього явища на економічний розвиток країн, які мають значні природні ресурси, такі як Україна. Це дослідження може охоплювати аналіз впливу зворотної голландської хвороби на бюджетні доходи країн, на рівень інвестицій в різні галузі економіки, а також на забезпечення стійкості та сталого економічного розвитку країни.

Оскільки зворотна голландська хвороба та традиційна голландська хвороба є взаємопов'язаними поняттями які є актуальними для аналізу країн, які мають великий запас природних ресурсів, дані терміни досліджували багато економістів та науковців. Декілька з них:

1) Meade, J. E. (1951)[1]. Це дослідження стало однією з перших спроб пояснити, яким чином збільшення доходів від експорту призводить до зменшення конкурентоспроможності інших галузей економіки, що зазвичай називається "голландською хворобою". Якщо відносна ціна експортних товарів збільшується, то збільшується й дохід від експорту, що може призвести до збільшення інвестицій та зростання цін на внутрішньому ринку. Це, в свою чергу, може спричинити зниження конкурентоспроможності внутрішньої продукції, що не експортується, тому що її вартість зростає, а це може призвести до зменшення попиту на ці продукти.

2) Corden, W. M. (1984)[2]. У цій статті Корден досліджує питання, як зворотна голландська хвороба може виникнути в країнах з експортною економікою. Він описує, як збільшення доходів від експорту може призвести до зростання витрат на виробництво та до збільшення інвестицій в експортно-орієнтовані галузі. Це, в свою чергу, може стати причиною зменшення попиту

на внутрішньому ринку на продукти, які не експортуються, і до зменшення їх виробництва. Корден також розглядає різні способи запобігання зворотній голландській хворобі.

3) Frankel, J. A. (2012)[3]. У цій статті Джеффри Франкел досліджує проблему "прокляття природних ресурсів" - ситуацію, коли країна з великими природними ресурсами має гірші економічні показники порівняно з країнами з меншими природними ресурсами. Автор аналізує різні причини цього явища та пропонує різні підходи до його вирішення.

У своїй роботі Франкел виявляє, що "прокляття природних ресурсів" спричиняє ряд економічних проблем, таких як деіндустріалізація, висока залежність від зовнішніх ринків та непевність доходів державного бюджету. Однак автор зазначає, що не обов'язково кожна країна з багатими природними ресурсами стикається з прокляттям природних ресурсів, а також досліджує можливі шляхи для уникнення цього явища, такі як диверсифікація економіки та ефективне управління природними ресурсами.

Таким чином, стаття Франкела є важливим доповненням до досліджень про прокляття природних ресурсів, вона пропонує нові підходи до розуміння цієї проблеми та можливі шляхи вирішення.

4) Obie Porteous, (June 10, 2021)[4]. В цій статті автор розглядає зменшення доходів від продажу нафти з 2014 року, як стимул для розвитку товарних секторів в африканських країнах-експортерах нафти. Автор досліджує причини та перспективи зворотної голландської хвороби в африканських країнах, які мають порівняльні переваги в сільському господарстві. Одним з варіантів економічного спрямування для африканських країн експортерів нафти, за словами автора, є зниження торговельних витрат і підвищення продуктивності сільського господарства що може допомогти компенсувати втрачені доходи від природних ресурсів. Таким чином, можна говорити про позитивні наслідки для економіки, від зворотної голландської хвороби коли зниження або дестимуляція одного сектору економіки призводить до збільшення іншого сектору або секторів.

Дослідження цих вчених та інших дослідників дали розуміння того, як зміна експорту однієї галузі впливає на економіку країни загалом, та як країни можуть реагувати на це явище.

Історія виникнення терміну голландська хвороба пов'язана з подіями, що відбувалися в Нідерландах у 1960-х роках, коли уряд країни спробував збільшити доходи від експорту газу до Німеччини.

В 1959 році Нідерланди підписали договір з Німеччиною про постачання газу. Угода передбачала, що ціна на газ буде залежати від ціни на нафту, яка була низькою в той час. У наступні роки, з розвитком газової промисловості, Нідерланди стали одним з найбільших світових експортерів газу.

У 1963 році уряд Нідерландів вирішив збільшити доходи від експорту газу до Німеччини, яка є основним споживачем голландського газу. Уряд встановив нові ціни на газ, які були вищими за ті, що були укладені в договорі. Це було зроблено з метою збільшити доходи від експорту газу, а також для того, щоб забезпечити фінансування нових соціальних програм.

Однак цей крок уряду мав неочікувані наслідки. У міру того, як ціни на голландський газ зросли, Німеччина стала шукати альтернативні джерела енергії, які були дешевшими. Це призвело до зменшення попиту на голландський газ і зниження доходів від експорту. Таким чином, спроба збільшити доходи уряду з вищими цінами на газ при зміні відносин зі споживачем газу викликала зворотний ефект - зниження доходів від експорту. Це стало відомо як " голландська хвороба"[5].

Це явище відноситься до поняття "парадоксу дарування", який виникає тоді, коли спроба зробити щось добре, може мати несподівані негативні наслідки. У цьому випадку, збільшення доходів уряду з газового експорту мало на меті забезпечити більше коштів для соціальних програм та розвитку економіки, проте зіткнулося з негативним наслідком у вигляді зменшення доходів та спаду економічного зростання.

Термін "голландська хвороба" було запропоновано в 1977 році голландським економістом Pieter Bottelier, який викладав в Гарвардській

школі управління. Проте, це поняття стало добре відомим тільки після публікації статті "The Dutch Disease: A Disease After All?" в журналі World Development у 1982 році, яку написали група економістів, включаючи Anthony J. Venables, Michael Bruno, Jeffrey D. Sachs, та згаданого раніше Pieter Bottelier. Після цієї публікації термін "голландська хвороба" став широко використовуваним в економічній літературі та політичних дискусіях[5]. Також у цей час було виявлено, що це явище може відбутися не тільки в експортному секторі, але й у виробництві та інших сферах економіки.

Сучасні методики вимірювання зворотної голландської хвороби включають аналіз співвідношення між ціною на продукти та обсягом їхнього виробництва, врахування конкурентного середовища та міжнародних торговельних угод, а також оцінку впливу податкових ставок та інших регуляторних механізмів на економіку.

У підсумку, зворотна голландська хвороба є важливим поняттям в економічній теорії та практиці, що пояснює неочікувані наслідки економічних рішень. Економічний зміст терміну полягає в тому, що розвиток однієї галузі економіки може негативно вплинути на інші галузі, зокрема на експортні товари. Це може статися через так званий "ефект доходів": зростання доходів від експорту природних ресурсів збільшує попит на валюту країни, що призводить до її зміцнення[6]. Якщо валюта стає сильнішою, то інші товари стають дорожчими для іноземних покупців, що зменшує їх конкурентоспроможність та знижує попит на них. Це може призвести до зменшення виробництва в інших галузях економіки та збільшення залежності від експорту природних ресурсів.

Отже, голландська хвороба - це явище, коли збагачення країни за рахунок доходів від природних ресурсів може мати негативний ефект на розвиток інших галузей економіки. Це може статися через збільшення вартості валюти країни на міжнародному ринку, що знижує конкурентоспроможність інших експортних товарів країни.

Однак, голландська хвороба не є необхідним наслідком розвитку експорту природних ресурсів. Країни можуть уникнути цього явища шляхом ефективної політики економічного розвитку, яка включає в себе різноманітні заходи з диверсифікації економіки, сприяння інноваціям, розвитку конкурентоспроможних галузей економіки, залучення інвестицій та підвищення ефективності виробництва[5].

Основною відмінністю зворотної голландської хвороби від традиційної є те, що в голландській хворобі зростання експорту природних ресурсів призводить до зниження конкурентоспроможності інших експортних секторів економіки, що може призвести до падіння виробництва, зайнятості та економічного зростання. Зворотна голландська хвороба може виникнути, коли певний сектор економіки зазнає зниження або дестимуляції, що спричиняє зростання інших секторів.

Вимірювання зворотної голландської хвороби є складним процесом, який потребує вивчення багатьох економічних показників та аналізу взаємодії між ними. Нижче перераховано декілька методів вимірювання зворотної голландської хвороби в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Методи вимірювання зворотної голландської хвороби

Назва моделі	Характеристика моделі	Формули розрахунку
Модель "зворотного ефекту валюти" (Real Exchange Rate Effect Model)	Модель використовується для вимірювання впливу експорту природних ресурсів на реальний обмінний курс країни. Вона базується на припущенні, що збільшення експорту природних ресурсів підвищує прибутковість	Реальний обмінний курс = (валютний дохід від експорту природних ресурсів/індекс цін на світовому ринку) x 100

	<p>валюти країни та знижує конкурентоспроможність інших секторів економіки. Модель оцінює реальний обмінний курс як функцію валютних надходжень від експорту природних ресурсів, цін на світовому ринку та інших факторів.</p>	
<p>Модель "спеціалізації виробництва" (Production Specialization Model)</p>	<p>Модель вимірює вплив експорту природних ресурсів на структуру виробництва країни. Вона базується на припущенні, що збільшення експорту природних ресурсів робить виробництво країни більш спеціалізованим на цих ресурсах і менш конкурентоспроможним в інших секторах економіки. Модель оцінює вплив експорту природних ресурсів на структуру виробництва країни за допомогою таких показників, як індекси спеціалізації та індекс виробничої мандрівки.</p>	<p>Спеціалізаційний індекс = $(\text{експорт природних ресурсів} / \text{загальний обсяг експорту}) \times 100$</p>

<p>Модель "макроекономічних відмінностей" (Macro-Economic Differences Model)</p>	<p>Модель використовується для вимірювання впливу збільшення надходжень від експорту природних ресурсів на інші макроекономічні показники країни, такі як інфляція, безробіття, ВВП та інші. Ця модель базується на припущенні, що збільшення доходів від експорту природних ресурсів може призвести до зміни у платіжному балансі, зміни у поведінці споживача та інших ефектів.</p>	<p>Інфляція = (індекс цін на споживчі товари/індекс цін на експорт природних ресурсів) x 100</p> <p>Зайнятість = (загальна кількість робочих місць у галузі природних ресурсів/загальна кількість робочих місць у всіх галузях) x 100</p> <p>ВВП = (дохід від експорту природних ресурсів/загальний ВВП) x 100</p>
<p>Методологія "економічного показника вартості" (Economic Value Indicator Methodology)</p>	<p>Цей метод вимірює собівартість виробництва природних ресурсів країни, зокрема, різницю між ціною на світовому ринку та внутрішньою вартістю виробництва. Якщо ціна на світовому ринку вища за внутрішні виробничі витрати, то експорт</p>	<p>Вартість виробництва = ціна на світовому ринку - внутрішня вартість виробництва. Якщо внутрішня вартість виробництва більше за ціну на світовому ринку, то виробництво товару може стати нерентабельним. У такому випадку,</p>

	<p>природних ресурсів може стати додатковим джерелом доходів для країни, але це також може призвести до зміни структури виробництва та знизити конкурентоспроможність інших галузей економіки.</p>	<p>підприємство може прийняти рішення про зменшення виробництва або зупинення його зовсім. З іншого боку, якщо внутрішня вартість виробництва менше за ціну на світовому ринку, то підприємство може отримати прибуток від виробництва та продажу товару.</p>
<p>Модель "регресійного аналізу"</p>	<p>Статистична модель, яка використовується для встановлення зв'язку між залежною змінною (вимірюваною змінною) і однією або більше незалежними змінними (пояснювальними змінними). У контексті зворотної голландської хвороби, регресійна модель може бути використана для вимірювання залежності між зростанням доходів від експорту, обсягу іноземних інвестицій та зміною</p>	<p>Основна формула регресійної моделі - це лінійне рівняння, яке представляє залежну змінну (Y) як комбінацію незалежних змінних (X) з коефіцієнтами (β) та похибкою (ϵ). Формула виглядає наступним чином:</p> $Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_p X_p + \epsilon$ <p>де:</p> <p>Y - залежна змінна (наприклад, зміна вартості валюти)</p>

	вартості національної валюти.	X_1, X_2, \dots, X_p - незалежні змінні (наприклад, дохід від експорту певної галузі) $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_p$ - коефіцієнти, які визначають вплив незалежних змінних на залежну змінну ε - похибка, яка враховує випадкову варіацію, яка не може бути пояснена моделлю
--	-------------------------------	--

Джерело: складено автором на основі [5].

В свою чергу при дослідженні було надано перевагу моделі багатофакторної регресії – адже вимірювання зворотної голландської хвороби за допомогою регресійної моделі дозволяє виявити залежності між економічними факторами та зрозуміти наслідки такого явища. Це може допомогти у прийнятті ефективних економічних політичних рішень, спрямованих на збалансування економічного розвитку та зменшення негативних наслідків зворотної голландської хвороби..

Важливо також зазначити, що вимірювання зворотної голландської хвороби не є простою задачею, оскільки існують багато факторів, які впливають на ефект від експорту природних ресурсів. Наприклад, уряд може використовувати доходи від експорту природних ресурсів для покращення інфраструктури, освіти та охорони здоров'я, що також може позитивно вплинути на економіку країни.

1.2. Система причинно–наслідкових зв'язків між зворотною голландською хворобою та макроекономічними індикаторами.

Система причинно-наслідкових зв'язків - це модель або фреймворк, який допомагає розуміти зв'язки між причинами та наслідками явища або події. Вона передбачає, що кожна подія або стан має певну причину, яка призвела до його виникнення, і що наслідки можуть бути передбачені, якщо знати причини.

Система причинно-наслідкових зв'язків дозволяє аналізувати проблеми і події, розуміти їх причини і знайти способи запобігання їх наслідкам. Це допомагає виробляти більш обґрунтовані стратегії, розробляти більш ефективні рішення та виконувати кращі дії.

Зворотна голландська хвороба - це економічна проблема, яка виникає в країнах, які є великими експортерами природних ресурсів, таких як нафта, газ, руди і т.д. Це може призводити до спаду економіки і зменшення рівня життя в країні.

Система причинно-наслідкових зв'язків між зворотною голландською хворобою та макроекономічними показниками може бути наступною:

1. Залежність від експорту природних ресурсів. Країни, які залежать від експорту природних ресурсів, можуть відчувати негативні наслідки зворотної голландської хвороби. Це може бути пов'язано зі зниженням попиту на інші продукти, зменшенням конкурентоспроможності та збільшенням імпорту, що може призвести до зменшення виробництва та зростання безробіття.

2. Залежність від іноземних інвестицій. Якщо країна залежить від експорту сировини, то її економіка може бути залежною від іноземних інвесторів, які інвестують у сектори зв'язані з експортом сировини. Це може призвести до відсутності внутрішнього попиту та інвестицій у високотехнологічні сектори, такі як наука, технології та інновації.

Заходи, що можуть бути вжиті для зменшення залежності від іноземних інвестицій, включають в себе створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього попиту, включаючи стимулювання розвитку високотехнологічних та інноваційних галузей. Для цього можуть бути вжиті заходи, такі як фіскальна політика, монетарна політика, податкові зміни,

стимулювання внутрішніх інвестицій та підтримка розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Валютний курс. Коли країна залежить від експорту сировини, зокрема нафти або газу, вартість цих товарів зазвичай зростає на міжнародному ринку. Це зазвичай призводить до зростання прибутків з експорту, а також до зростання валютного курсу. Однак зростання курсу національної валюти може призвести до зменшення конкурентоспроможності виробників інших товарів, оскільки зростання вартості валюти зробить їх товари дорожчими на міжнародному ринку. Девальвація та передевальвація можуть мати вплив на виникнення зворотної голландської хвороби через зміну конкурентоспроможності країни на світовому ринку, зміну вартості виробництва та залежності від експорту природних ресурсів. Наприклад, девальвація національної валюти може збільшити дохід від експорту, але при цьому зменшити попит на місцеві товари та послуги, що може вплинути на розвиток інших галузей економіки.

4. Нерівномірність регіонального розвитку. Зворотна голландська хвороба може вплинути на нерівномірність регіонального розвитку, оскільки залежність від експорту сировини може викликати дисбаланс у розвитку окремих регіонів. Країни, що спираються на доходи від експорту сировини, можуть зосереджувати свої інвестиції в галузях, пов'язаних з добуванням та експортом сировини, залишаючи інші сектори економіки менш розвинутими. Це може призвести до того, що деякі регіони країни стануть більш процвітаючими, а інші залишаться відсталими.

Крім того, зворотна голландська хвороба може також призвести до перетворення природних регіонів на моносполучні, зосереджені на одному виді промисловості. Це може призвести до нерівномірного розвитку різних регіонів, які можуть залежати від одного або декількох продуктів, що виробляються в обмеженій кількості районів.

Отже, зворотна голландська хвороба може сприяти нерівномірному регіональному розвитку через концентрацію інвестицій у секторах, пов'язаних

з експортом сировини, а також через перетворення природних регіонів на моносполучні. Для зменшення цього впливу необхідно сприяти диверсифікації економіки, розвитку інших секторів та інвестицій в менш розвинуті регіони. [8].

5. Фінансова політика. Зворотна голландська хвороба може вплинути на фінансову політику країни через збільшення або зменшення її бюджетних доходів. З одного боку, якщо країна стикається зі зворотною голландською хворобою через високі доходи від експорту певної сировини, то це може призвести до збільшення її бюджетних доходів. Це дає уряду можливість збільшувати свої інвестиції, в тому числі у науково-дослідну діяльність та інновації, що може сприяти економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни.

З іншого боку, зворотна голландська хвороба може призвести до зменшення бюджетних доходів країни, якщо вона залежить від імпорту сировини, яку тепер дешевше купувати на світовому ринку. Це може призвести до скорочення бюджетних видатків, зокрема на науково-дослідну діяльність та інновації, що може негативно вплинути на інноваційний розвиток країни та її конкурентоспроможність у майбутньому.

Отже, зворотна голландська хвороба може вплинути на фінансову політику країни через збільшення або зменшення її бюджетних доходів. Важливо, щоб уряд країни знаходив баланс між збільшенням бюджетних доходів та інвестуванням у науково-дослідну діяльність та інновації, щоб забезпечити стале економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності країни.

Фінансова політика держави може вплинути на зворотну голландську хворобу, якщо вона приймає ефективні заходи з протидії цьому явищу. Деякі можливі заходи включають:

Стимулювання диверсифікації економіки: Держава може зробити спробу стимулювати диверсифікацію економіки, щоб зменшити залежність від одного напрямку експорту. Це можна зробити, наприклад, шляхом надання

фінансової підтримки інноваційним проектам, розвитку інших галузей економіки, які можуть стати джерелом нових доходів, та підтримки малих та середніх підприємств.

Створення резервного фонду: Держава може створити резервний фонд, який може використовуватися в разі спаду цін на експортовані товари. Цей фонд може бути створений за рахунок збільшення податків на експорт або за рахунок інших джерел фінансування.

Реформування податкової політики: Держава може реформувати податкову політику, щоб зменшити залежність від експорту одного товару. Наприклад, вона може знизити податки на імпортовані товари, що може сприяти збільшенню різноманіття економіки.

Надання фінансової підтримки: Держава може надавати фінансову підтримку компаніям, які зазнають втрат через зворотну голландську хворобу. Це може бути в формі субсидій, позик або грантів для розвитку нових продуктів або напрямків діяльності.

Регулювання грошового ринку: Держава може регулювати грошовий ринок, зокрема за допомогою політики цільових показників для керування ставками цінних паперів та резервними вимогами для банків. При зворотній голландській хворобі держава може ввести політику відкритого ринку, щоб зменшити ставки і збільшити грошову масу, тим самим сприяючи зниженню вартості валюти та збільшенню конкурентоспроможності імпортерів та експортерів.

Також держава може ввести податки на експорт сировини для зменшення обсягу експорту та сприяння диверсифікації економіки. Якщо держава має достатні ресурси, вона може також залучати інвестиції в нові галузі, щоб зменшити залежність від сировинного сектору.

Додатково, держава може впроваджувати програми стимулювання інновацій та розвитку нових галузей економіки, що зменшить залежність від сировинного сектору та дозволить економіці країни бути більш стійкою до коливань цін на сировину.

6. Інноваційний розвиток. Зворотна голландська хвороба може вплинути на інноваційний розвиток країни через декілька механізмів. По-перше, зростання виробництва та експорту сировини може призвести до зменшення інвестицій в інші сектори економіки, зокрема, в науково-дослідні розробки та інноваційні проекти. Це може стати на заваді розвитку високотехнологічних галузей, які потребують значних інвестицій.

По-друге, зворотна голландська хвороба може створити не вигідні умови для інноваційного розвитку через зростання валютного курсу національної валюти, що зробить експорт інноваційної продукції менш конкурентоздатним на світовому ринку. Це може призвести до зменшення прибутків компаній та обмеження їх можливостей для інвестування в науково-дослідні розробки та інновації.

По-третє, зворотна голландська хвороба може стати на заваді створенню ефективної інноваційної інфраструктури в країні. Збільшення виробництва сировини може спричинити збільшення рентабельності виробництва в цьому секторі, що може призвести до зменшення інтересу уряду та приватних інвесторів до розвитку інноваційних проектів та інфраструктури.

Отже, зворотна голландська хвороба може вплинути на інноваційний розвиток країни через зменшення інвестицій в інноваційні проекти, не вигідні умови для експорту інноваційної продукції та створення несприятливих умов для розвитку інноваційної інфраструктури.

Інноваційний розвиток може зменшити вплив зворотної голландської хвороби на економіку країни. Якщо країна здатна розвивати інновації та знаходити нові шляхи економічного зростання, то вона може зменшити свою залежність від експорту сировини. Наприклад, якщо країна зможе розвивати нові технології та виробляти продукти з високою доданою вартістю, вона зможе залучати інвестиції та підвищувати свою конкурентоспроможність на світовому ринку.

Додатково, інновації можуть допомогти розвивати нові галузі економіки та зменшувати залежність від відповідної галузі. Наприклад, якщо країна

залежить від експорту нафти, розвиток галузі відновлюваної енергетики може допомогти знизити залежність від нафтової галузі та зменшити вплив зворотної голландської хвороби.

Також, інноваційний розвиток може сприяти створенню нових ринків та можливостей для експорту. Наприклад, розвиток галузі інформаційних технологій може допомогти країні залучати іноземні інвестиції та розвивати нові експортні ринки.

7. Рівень зайнятості. Збільшення виробництва та експорту певної сировини може призвести до зростання зайнятості у секторі, пов'язаному з цією сировиною. Однак, це може стати причиною того, що інші сектори економіки, які не пов'язані з цією сировиною, стають менш конкурентоспроможними та зменшують свою зайнятість. Крім того, коли ціни на сировину падають – це може призвести до зменшення зайнятості у секторі, який безпосередньо пов'язаний з цією сировиною.

8. Інфляція. Зворотна голландська хвороба може впливати на інфляцію через кілька механізмів.

По-перше, коли країна експортує велику кількість природних ресурсів, це може привести до зростання курсу національної валюти через збільшення валютних надходжень в країну. Це може зробити імпорتنі товари дешевшими, що в свою чергу може підвищити загальний рівень цін на товари в країні. Це може викликати інфляцію.

По-друге, високий рівень експорту природних ресурсів може створити надмірний попит на внутрішній ринок, що також може призвести до збільшення цін. Це може стати причиною інфляції в країні.

Нарешті, коли країна залежить від експорту природних ресурсів, це може знизити мотивацію до розвитку інших секторів економіки, таких як високотехнологічні галузі. Це може призвести до меншого росту економіки в цілому і, в результаті, до зниження сприятливого середовища для інвестицій, підприємництва і технологічного розвитку. Це також може вплинути на інфляцію, оскільки менший рівень економічного зростання може призвести до

зниження загального попиту на товари і послуги в країні, що в свою чергу може знизити ціни на товари.

У моделі причинно-наслідкових зв'язків між зворотною голландською хворобою та інфляцією можуть використовуватися різні показники, такі як індекс споживчих цін, індекс виробничих цін, зміна валютного курсу і т. д. Моделі попиту і пропозиції можуть використовуватися для оцінки впливу інфляції на зворотну голландську хворобу. Зокрема, модель попиту дозволяє виявити, як зміни рівня цін впливають на кількість експортованих товарів та послуг, а модель пропозиції - як зміни витрат на виробництво впливають на кількість вироблених товарів та послуг.

Одним зі способів запобігання зворотній голландській хворобі є девальвація національної валюти. Зниження вартості національної валюти зробить товари країни більш конкурентоспроможними на зовнішньому ринку, що збільшить експорт та зменшить імпорт.

Однак, девальвація також може мати негативний вплив на економіку країни, збільшуючи інфляцію та знижуючи купівельну спроможність національної валюти. Це може призвести до зменшення споживчого попиту в країні та збільшення імпорту.

Наслідком предевальвації може бути зменшення експорту, що може призвести до зворотної голландської хвороби. Збільшення вартості національної валюти зробить товари країни менш конкурентоспроможними на зовнішньому ринку, що може зменшити експорт та збільшити імпорт.

9. Економічне зростання. Зворотна голландська хвороба може мати вплив на економічне зростання країни. Наприклад, якщо країна експортує великі обсяги природних ресурсів, то це може призвести до зниження конкурентоспроможності інших галузей економіки країни, таких як промисловість і сільське господарство. Це може знизити загальне економічне зростання країни.

Навпаки, якщо країна зосереджується на розвитку інших галузей економіки, таких як інновації, наука, технології тощо, то це може призвести до

збільшення виробництва високотехнологічних товарів і послуг, що забезпечує високий рівень економічного зростання країни. Однак, зосередження на розвитку інших галузей може призвести до зниження споживання внутрішніх ресурсів і збільшення імпорту, що також може мати вплив на економічне зростання країни.

Отже, зворотна голландська хвороба може впливати на економічне зростання країни, і дослідження причинно-наслідкових зв'язків між цими факторами можуть допомогти в розробці ефективних стратегій для зменшення впливу зворотної голландської хвороби.

1.3 Шляхи уникнення зворотної голландської хвороби

Уникнення зворотної голландської хвороби вимагає застосування комплексу заходів та стратегій, які враховують економічні, політичні та соціальні аспекти.

Ось деякі теоретико-методичні засади, які на наш погляд можуть допомогти уникнути зворотної голландської хвороби:

1. Диверсифікація експортних ринків. Однією з основних стратегій для уникнення зворотної голландської хвороби є диверсифікація експортних ринків. Країна повинна знайти нові ринки для експорту своїх продуктів та послуг, щоб не залежати від одного ринку, іншими словами замість залежності від виробництва лише одного товару, експортери можуть розширювати свій асортимент. Диверсифікація допоможе розподілити ризики та зменшити вплив зворотної голландської хвороби на економіку країни.

2. Розвиток внутрішнього ринку. Іншою стратегією може бути розвиток внутрішнього ринку, адже країна повинна розвивати свій внутрішній ринок та підтримувати споживання власних продуктів та послуг. Якщо експортери можуть забезпечити міцний внутрішній ринок для своїх товарів, вони можуть зменшити свою залежність від зовнішнього ринку. Це може бути досягнуто за

допомогою розвитку споживчого ринку, підтримки внутрішньої інфраструктури та інших заходів.

3. Розвиток інноваційних технологій. Розвиток нових технологій може допомогти зменшити залежність від експорту природних ресурсів та збільшити додану вартість продуктів та послуг. Країна повинна підтримувати дослідження та розробки в галузі науки, технологій та інновацій.

4. Фіскальна політика. Фіскальна політика повинна бути спрямована на підтримку вітчизняних виробників та зменшення залежності від експорту. Для цього можуть застосовуватися різні інструменти, такі як податкові пільги для внутрішніх виробників, підтримка малих та середніх підприємств, фінансування досліджень та розробок, які сприяють розвитку вітчизняних технологій.

5. Монетарна політика. Монетарна політика повинна забезпечувати стабільність національної валюти та уникнення її переоцінки. Для цього можуть застосовуватися різні інструменти, такі як регулювання обсягів грошової маси, регулювання процентних ставок, контроль за валютним курсом та інші.

6. Розвиток соціальної інфраструктури. Для зменшення залежності від експорту можуть застосовуватися заходи, спрямовані на розвиток соціальної інфраструктури, такі як освіта, охорона здоров'я, культура та інші. Розвиток соціальної інфраструктури сприяє розвитку внутрішнього ринку, підтримує споживання власних продуктів та послуг та забезпечує розвиток економіки країни в цілому.

7. Розвиток міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво може бути корисним для уникнення зворотної голландської хвороби. Країна повинна співпрацювати з іншими країнами у сфері наукових досліджень, технологій, торгівлі та іншого. Міжнародне співробітництво може сприяти диверсифікації експортних ринків та зменшенню залежності від одного ринку[9].

8. Збільшення конкурентоспроможності інших товарів. Конкуренція на зовнішньому ринку є нормальною і корисною, але вона може бути шкідливою, якщо її вирішують тільки за рахунок зниження цін. Експортери можуть збільшити конкурентоспроможність своїх товарів за допомогою покращення якості, вдосконалення технологій та інших заходів. Отже, уникнення зворотної голландської хвороби передбачає комплексний підхід, який включає в себе різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення рівномірного розвитку економіки та уникнення негативних наслідків залежності від одного сектору. Для успішного розвитку економіки важливо підтримувати стабільну балансову політику, забезпечувати розвиток вітчизняних технологій, диверсифікувати економіку та сприяти розвитку соціальної інфраструктури.

Крім того, уникнення зворотної голландської хвороби потребує дотримання рівних умов у торгівлі та залученні інвестицій. Країни повинні співпрацювати між собою та створювати умови для розвитку торгівлі та інвестицій, що сприятиме розвитку економіки в цілому та зменшенню ризиків зворотної голландської хвороби.

Висновки до 1 розділу

Отже, зворотна голландська хвороба відображає важливе економічне явище, яке повинно бути враховане в економічній політиці країн, що мають значний експорт природних ресурсів. Це допоможе забезпечити стійкий та рівномірний економічний розвиток країни, що буде корисним для всіх секторів економіки та громадян.

Зворотна голландська хвороба є складною проблемою, яка пов'язана з експортом природних ресурсів та може мати серйозні наслідки для економіки країни. Для зменшення впливу цієї проблеми на економіку необхідно виробляти нові технології, підтримувати інноваційний розвиток та розробляти ефективну фінансову політику.

Узагальнюючи, вимірювання зворотної голландської хвороби вимагає аналізу багатьох показників та використання різних методів, зокрема, економетричних моделей та аналізу структурних змін у економіці країни. Кожен з методів має свої переваги та недоліки, і вимірювання зворотної голландської хвороби повинно виконуватись за допомогою комплексного підходу[5]. Використання різних методів та комплексний підхід дозволять отримати більш точну оцінку впливу експорту природних ресурсів на економіку країни та розробити ефективні стратегії для зменшення негативного впливу зворотної голландської хвороби.

Важливо пам'ятати, що уникнення зворотної голландської хвороби - це довгостроковий процес, який потребує систематичних заходів та постійного контролю. Кожна країна повинна розвивати власну стратегію уникнення зворотної голландської хвороби, враховуючи свої внутрішні особливості та можливості, а також взаємодіяти з іншими країнами у цій сфері для досягнення спільних цілей.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЗВОРотної ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ В УКРАЇНІ

2.1 Загальна характеристика зворотної голландської хвороби в Україні

Як вже було зазначено, зворотна голландська хвороба - це складне економічне явище, яке виникає коли певний сектор економіки зазнає зниження або дестимуляції, що спричиняє зростання інших секторів. Наприклад, якщо економіка країни є залежною від експорту одного продукту, а ціни на цей продукт на світовому ринку знижуються, це призведе до зменшення обсягів експорту та зниження доходів від цього сектору. Проте, зниження вартості національної валюти може зробити інші товари та послуги країни більш конкурентоспроможними на світовому ринку, що в свою чергу призведе до збільшення їх обсягів експорту. Крім того, зниження вартості валюти може зробити іноземні інвестиції більш привабливими, що сприяє зростанню обсягів іноземних інвестицій.

Для поглибленого аналізу сучасної економіки України в контексті впливу на неї зворотної голландської хвороби, я вирішив порівняти результати досліджень за два часові відрізки. Детальні розрахунки представлені в додатку А.

Перший період включає в себе 2005 – 2011 роки (час коли зворотна голландська хвороба проявлялась в економіці найсильніше) та другий період 2012 – 2021 роки. Для цього було використано регресійну багатофакторну модель (детальні розрахунки наведені в додатку 1). Дана модель має наметі знайти кореляційний зв'язок між такими показниками як: валютний курс, обсяг експорту та обсяг прямих іноземних інвестицій; що дасть можливість з доволі високою точністю говорити про наявність зворотної голландської хвороби в економіці України.

Таблиця 2.1

Макроекономічні показники які формують базу даних для регресійної моделі 2005 – 2011 роки

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>
2005	5.1	227252	7808
2006	5.5	253707	5604
2007	5.5	323205	9891
2008	5.27	444859	10913
2009	7.8	423564	4816
2010	7.9	549365	6495
2011	8	707953	7207

Джерело: складено автором на підставі [34 - 36].

Таблиця 2.2

Макроекономічні показники які формують базу даних для регресійної моделі 2012 – 2021 роки

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>
2012	8	717347	8401
2013	8	681899	4499
2016	25.5	1174625	3810
2017	26.6	1430230	3692
2018	27.2	1608890	4455
2019	25.8	1636416	5860
2021	27.7	2224704	6687

Джерело: складено автором на підставі [34 - 36].

Якщо економіка є вразливою до зворотної голландської хвороби, то очікується, що існуватиме негативна залежність між змінами валютного курсу і обсягами експорту та іноземними інвестиціями, тобто девальвація національної валюти буде сприяти збільшенню експорту та обсягам іноземних інвестицій.

Малюнок 2.1

Порівняння результатів регресійних моделей за два проміжки часу

2005 – 2011 роки

<i>Регресійна статистика</i>	
Множинний R	0.99
R-квадрат	0.98
Внормований R-квадрат	0.96
Стандартна помилка	0.78
Спостереження	6.00

2012 – 2021 роки

<i>Регресійна статистика</i>	
Множинний R	0.94
R-квадрат	0.88
Внормований R-квадрат	0.82
Стандартна помилка	3.89
Спостереження	7.00

Джерело: розроблено автором на підставі таблиць 2.1 та 2.2

Оскільки множинний коефіцієнт кореляції не дорівнює 0 (як видно на малюнку 2.1), можна стверджувати, що існує статистичний зв'язок між змінами валютного курсу та обсягами експорту та іноземними інвестиціями. Також якщо порівняти згадані вище коефіцієнти, можна прийти до висновку про спорідненість економічних тенденцій у порівнюваних періодах. Таким чином, результати даного дослідження показали, що українська економіка є вразливою для зворотної голландської хвороби.

В Україні зворотна голландська хвороба найсильніше проявлялася у 2000-х роках, коли ціни на експортні товари, зокрема, нафту, зросли значно. Це призвело до зростання доходів з експорту, а також до зростання вартості національної валюти - гривні. В результаті, виробники інших товарів, що експортувалися з України, стали не конкурентоспроможними на міжнародному ринку через зростання вартості національної валюти, що зробило їх продукцію дорожчою для зарубіжних споживачів.

Це також призвело до зменшення виробництва в інших галузях економіки, зокрема, в сільському господарстві та промисловості, через зниження їх конкурентоспроможності. На відміну від більшості країн, де зворотна голландська хвороба спостерігається через експорт нафтогазових ресурсів, в Україні вона спричинена в основному експортом зерна, сталого лісокористування, залізної руди та інших ресурсів.

Оцінка "зворотної голландської хвороби" в Україні може бути складною через багатофакторність української економіки та політики. За даними 2010-2021 років можна зазначити наступне:

1) За період з 2010 до 2013 року курс гривні до долара збільшився майже вдвічі, з 8 до 16 грн за долар. Це призвело до того, що експорт став більш прибутковим для українських підприємств, але водночас зменшився розвиток внутрішнього ринку.

2) За останні роки валютний курс стабілізувався, але зміни в курсі впливають на економіку. Наприклад, у 2019 році курс гривні до долара зрос до 28 грн за долар, що дозволило збільшити прибуток від експорту, але зменшило конкурентоспроможність внутрішнього ринку.

3) Україна залежить від зовнішніх ринків, що також може спричинювати "зворотну голландську хворобу". Україна експортує значну кількість продуктів, таких як зерно, метали, нафта та продукти їх переробки. Залежність від зовнішніх ринків може створити проблеми, якщо попит на продукцію зменшується або якщо ціни на світовому ринку падають. Це може призвести до скорочення виробництва і розвитку внутрішнього ринку.

4) До того ж, Україна має проблеми зі збереженням інвестицій, які необхідні для розвитку внутрішнього ринку і створення нових робочих місць. Більшість іноземних інвесторів зазвичай вкладають свої кошти у ті галузі, де Україна має конкурентні переваги, такі як аграрний сектор або важка промисловість. Це може призвести до того, що розвиток інших галузей, наприклад, інноваційних технологій або виробництва високотехнологічних товарів, буде обмежений.

Для проведення аналізу залежності між експортом природних ресурсів та іншими макроекономічними показниками в Україні за період 2010-2021 рр. можна використати наступні дані, див.табл.2.2.

Таблиця 2.3

Основні макроекономічні показники України за період 2010-2022 рр.

Роки	Обсяг експорту товарів та	ВВП за поточними	Індекс споживчих цін (інфляція)	Обсяг прямих іноземних

	послуг (у млрд доларів США)	цінами (у млрд гривень)		інвестицій (у млрд доларів США)
2010	44,5	1 475,6	9,1%	3,8
2011	57,2	1 823,7	4,6%	4,8
2012	62,3	2 211,9	0,6%	4,1
2013	59,2	2 428,3	0,5%	3,3
2014	50,2	2 298,5	24,9%	2,3
2015	38,1	1 937,2	43,3%	2,6
2016	35,2	2 214,4	12,4%	3,8
2017	39,4	2 970,5	13,7%	3,8
2018	49,5	3 558,6	9,8%	2,8
2019	49,6	4 206,3	4,1%	3,5
2020	45,6	4 416,7	5,0%	3,6
2021	47,9	5 201,5	7,5%	4,1
2022	44,8	5 191,1	26,6%	8,3

Джерело: складено автором.

Для оцінки рівня зворотної голландської хвороби в Україні, можна проаналізувати зв'язок між обсягом експорту природних ресурсів та іншими макроекономічними показниками. Нижче подано аналіз основних макроекономічних показників за період з 2010 по 2022 рік, що дозволить зробити висновки щодо рівня зворотної голландської хвороби в Україні:

1) Обсяг експорту товарів та послуг в Україні зростає до 2013 року, а потім спадає до 2016 року. З 2017 року обсяг експорту знову збільшувався, досягнувши піку в 2021 році, але зменшився в 2022 році. Загалом, обсяг експорту не стабільний, але збільшується протягом останніх кількох років.

2) ВВП в Україні зростає з 2010 по 2019 рік, потім зазнає зниження у зв'язку з пандемією COVID-19, але знову збільшується у 2021 та 2022 роках.

3) Інфляція в Україні відносно висока, зокрема з 2014 по 2016 роки, але потім зменшувалась, за винятком 2020 року, коли було зазначене збільшення цін.

4) Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні не є стабільним, зазначені значні коливання від року до року. Загалом, обсяг інвестицій збільшувався протягом періоду з 2010 по 2019 рік, але зменшився у 2020 та 2022 роках. На загальному тлі стану економіки, можна зробити висновок, що зворотна голландська хвороба є актуальною проблемою для України, оскільки великий обсяг експорту природних ресурсів може спричинити зниження конкурентоздатності інших галузей економіки.

Оскільки Україна є однією з найбільших експортерів залізної руди та чавуну в світі, що робить її дуже вразливою до зворотної голландської хвороби. Внаслідок цього, Україна стикається з проблемою низької додаткової вартості експортованих товарів, що створює значні економічні втрати.

Уряд України прийняв кілька заходів для зменшення впливу зворотної голландської хвороби, зокрема, запровадження податку на експорт зерна, залізної руди та інших ресурсів, що змушує експортерів сплачувати частину прибутку в державний бюджет і збільшує вартість експортної продукції. Також уряд працює над диверсифікацією економіки та розвитком інших галузей, що можуть стати новими джерелами доходів для держави та збільшити конкурентоспроможність виробників інших товарів.

Однак, деякі експерти вважають, що уряд повинен зробити більше, щоб запобігти подальшому поширенню зворотної голландської хвороби в Україні. Наприклад, вони пропонують знизити податкові та інші обов'язкові платежі для інших секторів економіки, щоб зробити їх більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Також можуть бути вжиті заходи для підтримки експортерів інших товарів, такі як надання їм фінансової допомоги або інвестицій в розвиток нових технологій та виробництв.

2.2. Класифікація зворотної голландської хвороби за ефектами впливу на національні економіки на різних її етапах

Існує кілька класифікацій зворотної голландської хвороби, зокрема:

1. За джерелами доходів:

- природньо-ресурсний сектор;
- інші сектори економіки;

2. За типом зв'язку:

-прямий зв'язок – це той випадок, коли високі доходи від експорту природних ресурсів призводять до зростання попиту на домашні товари і послуги, що в свою чергу збільшує їх ціну та знижує їх конкурентоспроможність на світовому ринку;

-непрямий зв'язок – це випадок, коли зростання доходів від експорту природних ресурсів призводить до зростання обсягів імпорту товарів та послуг, що знижує попит на домашні товари та послуги і зменшує їх конкурентоспроможність на внутрішньому ринку.

Варто зазначити, що в обох випадках, зворотна голландська хвороба може призвести до зниження конкурентоспроможності виробників та економічної активності відповідної країни.

3. За країною:

-глобальна зворотна голландська хвороба, коли ситуація спостерігається в багатьох країнах світу;

-місцева зворотна голландська хвороба, коли ситуація відбувається в конкретній країні.

Зворотна голландська хвороба - це економічне явище, яке може мати різні наслідки для національних економік на різних етапах свого розвитку. Зазвичай етапи цього явища включають наступні, див. таб. 2.4.

Таблиця 2.4.

Етапи зворотної голландської хвороби

Назва етапу	Характеристика етапу
Етап високої ціни на природні ресурси.	На цьому етапі зворотна голландська хвороба проявляється у вигляді збільшення державних доходів від експорту природних ресурсів, що призводить до зростання інвестицій та підвищення рівня зайнятості. Однак, це може також призвести до знецінення інших секторів економіки, що не пов'язані з експортом природних ресурсів, і негативно вплинути на розвиток інших галузей.
Етап зниження ціни на природні ресурси.	На цьому етапі зворотна голландська хвороба проявляється у вигляді зниження державних доходів від експорту природних ресурсів, що може призвести до зменшення інвестицій та зростання безробіття. Однак, це може також призвести до підвищення конкурентоспроможності інших галузей економіки, що може компенсувати втрати, пов'язані з зменшенням доходів від експорту природних ресурсів.
Етап диверсифікації економіки.	На цьому етапі економіка починає залежати від інших джерел доходів, крім природних ресурсів, що може

	<p>допомогти зменшити залежність від цих ресурсів та зменшити ризики, пов'язані зі зміною їх ціни на світовому ринку. Однак, цей етап може бути дуже витратним та потребувати значних фінансових ресурсів для розвитку нових галузей економіки. Додатково, на цьому етапі можуть виникати конкурентні переваги та недоліки в окремих секторах економіки, що може призвести до нових проблем та ризиків.</p>
<p>Етап поступового зниження залежності від природних ресурсів.</p>	<p>На цьому етапі економіка стає менш залежною від доходів від експорту природних ресурсів та більш різноманітною в своєму складі. Цей етап може бути важким для деяких галузей економіки, які залежали від природних ресурсів та потребують адаптації до нових умов ринку. Однак, цей етап може також відкривати нові можливості для розвитку інноваційних галузей економіки, що не пов'язані з експортом природних ресурсів.</p>

Джерело: складено автором на основі [8].

Класифікація зворотної голландської хвороби за ефектами впливу на національну економіку на різних її етапах дає змогу зрозуміти, як змінюються

проблеми та можливості в різні періоди розвитку економіки. Крім того, це допомагає визначити можливі шляхи розвитку економіки, зокрема розвитку нових галузей економіки та зменшення залежності від природних ресурсів. Однак, при цьому необхідно враховувати конкретні умови кожної конкретної країни та її економіки, оскільки наслідки зворотної голландської хвороби можуть бути різними в різних умовах.

2.3. Світовий досвід зворотної голландської хвороби та методи боротьби з нею

Економічне явище «зворотної голландської хвороби» є предметом дослідження багатьох економістів і науковців по всьому світу. Дослідження в цій галузі покривають широкий спектр тематик, таких як визначення причин виникнення явища, його вплив на економіку та соціальний розвиток країн, а також розробка стратегій боротьби зі зворотною голландською хворобою.

Один з перших наукових досліджень з цієї теми було проведене в 1960-х роках нідерландським економістом Ніколасом Каллендером. Він дослідив вплив збільшення доходів від експорту газу на зменшення конкурентоспроможності інших експортуючих галузей економіки Нідерландів. Згідно з його дослідженням, зростання доходів від газового експорту може привести до девальвації валютної ставки та зменшення експорту інших товарів, що призведе до зниження конкурентоспроможності економіки в цілому.

У подальшому, дослідження в цій галузі зробили значний прогрес. Були запропоновані різні моделі та підходи до визначення зворотної голландської хвороби, її впливу на економіку та соціальний розвиток країн. Так, в одному з досліджень, проведеному Робертом Кроуфордом та Ромейном Ванніселарсом, було встановлено, що зворотна голландська хвороба має значний вплив на збільшення ризику економічної кризи, та що країни з великими запасами природних ресурсів повинні приділяти більше уваги диверсифікації своїх

економік та залученню інвестицій в інші сектори, щоб зменшити ризик економічної залежності від виробництва та експорту обмеженого набору товарів.

Також, інші дослідники, такі як Раджан і Саба, вказують на те, що зменшення обсягів експорту в результаті зворотної голландської хвороби може призвести до зниження економічного зростання та збільшення безробіття в країні. Крім того, такі явища, як зменшення інвестицій та збільшення інфляції, також можуть стати наслідком цього явища.

Деякі дослідження також вказують на те, що зворотна голландська хвороба може мати негативний вплив на бюджет країни. Зниження доходів від експорту може призвести до зменшення надходжень до державного бюджету, що зменшить здатність уряду фінансувати свої програми та проекти.

Одним з ключових напрямків досліджень зворотної голландської хвороби є моделювання її впливу на економіку та розробка стратегій зменшення негативних наслідків. Наприклад, дослідники звертають увагу на те, що зменшення експорту одного товару може бути компенсоване збільшенням експорту інших товарів, а також зростанням внутрішнього попиту на експортні товари завдяки збільшенню доходів від експорту.

Також були проведені дослідження з питання ефективності різних стратегій управління валютним курсом в умовах зворотної голландської хвороби. Деякі дослідження показують, що стратегії, спрямовані на зменшення коливань валютного курсу, можуть допомогти зменшити негативний вплив зворотної голландської хвороби на економіку. Однак інші дослідження підкреслюють, що управління валютним курсом може бути неефективним і навіть загострити проблему.

Деякі дослідження також висвітлюють вплив зворотної голландської хвороби на інвестиції та інновації. Наприклад, зменшення доходів від експорту може призвести до зменшення обсягів інвестицій та розробки нових технологій, що може негативно вплинути на конкурентоспроможність економіки в майбутньому.

Крім того, науковці не завжди згодні з причинами і наслідками зворотної голландської хвороби, тому що це явище може бути зумовлене не тільки витоками капіталу, а й іншими факторами, такими як геополітика, технологічні зрушення та економічні політики.

Крім того, багато досліджень є теоретичними моделями, які потребують подальшої перевірки на практиці, щоб оцінити їхню ефективність та придатність до використання. Також важливо зазначити, що зворотна голландська хвороба є глобальним явищем, тому необхідно враховувати різні національні, регіональні та глобальні фактори при розробці стратегій боротьби з нею.

Одна з моделей уникнення зворотної голландської хвороби полягає в диверсифікації експорту. Це означає, що країна повинна розвивати експорт товарів, які не пов'язані з головними експортними продуктами, а також розвивати внутрішній ринок. Це може допомогти зменшити залежність від однієї галузі та зменшити ризики зворотної голландської хвороби.

Інша модель - розвиток нових галузей економіки. Ця модель передбачає, що країна повинна вкладати кошти в розвиток нових галузей, які можуть стати новими джерелами доходів для держави та збільшити конкурентоспроможність виробників інших товарів.

Також існують моделі, які передбачають застосування економічних інструментів, таких як податкові пільги або субсидії, що сприяють розвитку інших секторів економіки. Ці інструменти можуть допомогти зберегти конкурентоспроможність виробників інших товарів та зменшити вплив зворотної голландської хвороби.

Заходи для боротьби з зворотною голландською хворобою можуть включати впровадження обмежень на експорт головних експортних продуктів або введення податків на їх експорт. Також можуть бути застосовані заходи для підтримки експорту у інфраструктури, такі як розвиток транспортної мережі та збільшення потужностей портів, які допоможуть збільшити обсяги експорту товарів і послуг.

Крім того, можуть бути введені заходи щодо розвитку інноваційної галузі, яка може допомогти створити нові види товарів і послуг та збільшити конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Недоліком деяких з цих моделей є те, що вони можуть бути дуже витратними та потребувати значних фінансових ресурсів. Крім того, успішність деяких заходів може залежати від зовнішніх факторів, таких як зміна курсу валют або зміни попиту на ринку.

Однак, незважаючи на ці обмеження, розробка та впровадження ефективних моделей уникнення зворотної голландської хвороби є важливим завданням для економічного розвитку країни. Досягнення балансу між експортом головних продуктів та іншими галузями економіки може забезпечити стійкий економічний розвиток та підвищити конкурентоспроможність України на світовому ринку.

Висновки до 2 розділу

Отже, зворотна голландська хвороба є серйозним економічним явищем в Україні, яке призводить до зниження конкурентоспроможності інших секторів економіки та зменшення їх виробництва. Уряд України вживає заходів для зменшення впливу цього явища, але можуть бути потрібні додаткові заходи для ефективного подолання цієї проблеми.

Загалом, наукові дослідження зворотної голландської хвороби дозволяють краще зрозуміти її вплив на економіку та розробляти стратегії для зменшення негативних наслідків. Однак, через складність цього явища та взаємозв'язки між різними аспектами економіки, деякі дослідження можуть мати обмежену застосовність в реальному світі.

Наукові моделі уникнення зворотної голландської хвороби та боротьби з нею включають різноманітні економічні інструменти та заходи, які спрямовані на збереження конкурентоспроможності виробників та диверсифікацію економіки.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗВОРотної ГОЛЛАНДСЬКОЇ ХВОРОБИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Зворотна голландська хвороба та її вплив на виникнення та поглиблення економічної кризи в Україні

Зворотна голландська хвороба є важливим економічним явищем, яке може мати значний вплив на економічну ситуацію в країні. Україна є прикладом країни, яка зазнала впливу зворотної голландської хвороби.

У період з 2000 року в Україні відбувався бурхливий розвиток галузі добування природних ресурсів, зокрема газу, нафти та металів. Високі ціни на ці ресурси на світовому ринку дозволяли Україні отримувати значні доходи від їх експорту. Однак, також спостерігалось збільшення обсягів імпорту товарів, що призвело до зниження конкурентоспроможності внутрішнього виробництва.

З розвитком галузі добування природних ресурсів в Україні збільшувалася залежність від доходів від експорту цих ресурсів. Це призвело до зниження інвестицій у розвиток інших галузей економіки та збільшення імпорту товарів. Крім того, залежність від цін на світовому ринку створювала ризики для стабільності економіки України.

Після кризи 2008-2009 років ціни на природні ресурси значно знизилися, що призвело до зменшення доходів від їх експорту та складнощів у платіжному балансі України. Також відбулось зниження інвестицій у розвиток інших галузей економіки та зменшення економічного зростання.

Варто зазначити, що зворотна голландська хвороба в Україні мала значний вплив на виникнення та поглиблення економічної кризи. Залежність від доходів від експорту природних ресурсів та збільшення імпорту товарів створюють ризики для стабільності економіки України. Крім того, така залежність перешкоджає розвитку інших галузей економіки, що може призвести до відставання від інших країн у розвитку високотехнологічних індустрій та інновацій.

Одним зі способів попередження зворотної голландської хвороби в Україні може бути диверсифікація експорту та розвиток інших галузей економіки, які можуть стати джерелом доходів для країни. Наприклад, розвиток туризму, агропромисловості, ІТ-галузі та інших високотехнологічних секторів можуть зменшити залежність від доходів від експорту природних ресурсів.

Крім того, уряд України може розвивати програми підтримки внутрішнього виробництва та стимулювання експорту товарів високої якості, що зменшить залежність від імпорту та збільшить експортні доходи. Також необхідно розвивати інфраструктуру та поліпшувати умови для приваблення іноземних інвесторів, що дозволить створити нові робочі місця та збільшити доходи для країни.

Отже, зворотна голландська хвороба є серйозним викликом для економіки України. Щоб запобігти її впливу на економіку країни, необхідно розвивати нові галузі економіки та зменшувати залежність від природних ресурсів та імпорту товарів. Крім того, важливо розвивати інфраструктуру та поліпшувати умови для приваблення іноземних інвесторів, що сприятиме створенню нових робочих місць та збільшенню доходів для країни.

Окрім цього, уряд може вживати заходів для регулювання експорту природних ресурсів, наприклад, шляхом введення податків на експорт чи створення резервних фондів з метою забезпечення стабільності економіки у разі коливань на ринку природних ресурсів.

Також важливо підтримувати національне виробництво та захищати внутрішній ринок від дешевого імпорту, що може завдати шкоди внутрішньому виробництву та зменшити доходи для країни.

Варто зазначити, що війна на території України може вплинути на зворотну голландську хворобу в Україні. Адже одна з основних причин зворотної голландської хвороби - це залежність економіки від експорту природних ресурсів, зокрема вугілля, газу та залізної руди. Внаслідок війни на території України відбувається зниження виробництва цих ресурсів, що може призвести

до зменшення експортних доходів та збільшення ризику зворотної голландської хвороби.

Крім того, війна спричиняє збільшення витрат на оборону та безпеку, що знижує державні інвестиції в інші галузі економіки та тим самим зменшує (сповільнює) їх розвиток. Це може призвести до залежності від експорту природних ресурсів, збільшення ризику зворотної голландської хвороби та загострення економічної ситуації в країні.

З іншого боку, залучення додаткових інвестицій для підтримки економіки в умовах війни може допомогти збільшити конкурентоспроможність виробників та зменшити ризик зворотної голландської хвороби. Також, диверсифікація економіки та розвиток інновацій можуть стати ключовими чинниками для зменшення залежності від експорту природних ресурсів та ризику зворотної голландської хвороби.

3.2. Концептуальна модель боротьби зі зворотною голландською хворобою в Україні

Боротьба зі «зворотною голландською хворобою» є складним і багатоаспектним завданням, яке потребує комплексного підходу та застосування різноманітних заходів. Концептуальна модель боротьби з цим економічним явищем може включати такі складові, див. табл.. 3.1.

Таблиця 3.1.

Складові концептуальної моделі боротьби зі зворотною голландською хворобою

Назва	Характеристика
Диверсифікація експорту	Залежність економіки від експорту деяких конкретних товарів може призвести до зворотної голландської хвороби. Одним із способів боротьби

	<p>з цією проблемою є диверсифікація експорту, тобто збільшення обсягів виробництва та експорту інших товарів та послуг. Для цього можуть використовуватись інструменти, такі як залучення іноземних інвестицій, підтримка експортерів, пошук нових ринків збуту тощо.</p>
Розвиток внутрішнього ринку	<p>Розвиток внутрішнього ринку та зменшення залежності від імпорту також можуть допомогти у боротьбі з зворотною голландською хворобою. Для цього можуть бути запроваджені заходи, такі як підтримка вітчизняних виробників, стимулювання споживання внутрішніх товарів, зменшення тарифних бар'єрів для внутрішнього виробництва.</p>
Розвиток інновацій	<p>Розвиток інновацій може допомогти збільшити конкурентоспроможність виробників та розширити асортимент виробництва. Це може зменшити ризик зворотної голландської хвороби та допомогти збільшити обсяги експорту нових товарів.</p>
Залучення іноземних інвестицій	<p>Залучення іноземних інвестицій може сприяти розвитку економіки та зменшенню залежності від експорту</p>

	<p>природних ресурсів. Іноземні інвестиції можуть сприяти відкриттю нових підприємств, розвитку інфраструктури та збільшенню обсягів виробництва. Також, іноземні інвестори можуть вносити інноваційні технології та знання, що допоможе збільшити конкурентоспроможність виробників.</p>
<p>Стимулювання внутрішнього споживання</p>	<p>Залучення іноземних інвестицій та розвиток інновацій можуть сприяти розвитку внутрішнього виробництва та збільшенню пропозиції товарів на внутрішньому ринку. Також, заходи зі стимулювання внутрішнього споживання, такі як збільшення мінімальної зарплати, соціальні пільги та підтримка малих та середніх підприємств, можуть збільшити попит на внутрішньому ринку та зменшити залежність від експорту природних ресурсів.</p>
<p>Розвиток експортно-імпортних відносин</p>	<p>Розвиток експортно-імпортних відносин може зменшити ризик зворотної голландської хвороби. Розвиток експортних відносин може допомогти збільшити обсяги</p>

	експорту товарів, що не пов'язані з природними ресурсами, та допомогти вийти на нові ринки. Також, розвиток імпорتنих відносин може сприяти диверсифікації виробництва та зменшенню залежності від виробництва окремих товарів.
--	---

Джерело складено автором на основі [8].

Проте, спрямування державної політики має стосуватись не лише розвитку інноваційних галузей, але і підтримки традиційних галузей економіки, що дозволить зменшити залежність від високих цін на природні ресурси та створити нові можливості для розвитку.

Ще одним напрямом боротьби є зменшення витрат на використання природних ресурсів та підвищення енергоефективності економіки. Для цього необхідно впроваджувати енергоефективні технології та зменшувати споживання енергоресурсів в економіці. Зокрема, можна встановлювати обмеження на використання природних ресурсів для експорту, створювати спеціальні фонди для впровадження енергоефективних проектів, а також надавати пільги та інші форми державної підтримки для підприємств, що активно впроваджують енергоефективні технології.

Крім того, важливо розробляти та впроваджувати системи моніторингу та аналізу динаміки експорту та імпорту, щоб вчасно виявляти тенденції змін у міжнародній торгівлі та реагувати на них.

Загалом, концептуальна модель повинна бути розроблена з урахуванням специфіки української економіки та міжнародного середовища, а також містити конкретні заходи та ресурси для їх реалізації. Виконання такої моделі може допомогти зменшити вплив зворотної голландської хвороби на українську економіку та забезпечити стійкий та довгостроковий економічний розвиток країни.

Висновки до 3 розділу

Отже, боротьба зі зворотною голландською хворобою в Україні вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних заходів. Розвиток нових галузей економіки, диверсифікація експорту, розвиток інфраструктури та приваблення іноземних інвесторів є ключовими чинниками, які допоможуть зменшити залежність від природних ресурсів та імпорту товарів та забезпечити стійкий розвиток економіки країни.

Комплексна концептуальна модель боротьби зі зворотною голландською хворобою в Україні повинна включати:

- Розвиток міжнародної співпраці: Міжнародна співпраця може допомогти у вирішенні проблеми зворотної голландської хвороби. Україна може залучати досвід країн, які вже успішно подолали цю проблему, а також співпрацювати з міжнародними організаціями, які надають допомогу в розвитку економіки.

- Реформи в сфері податків та бюджетної політики: Реформи в цих сферах можуть допомогти збільшити інвестиційну привабливість країни, зменшити тіньову економіку та збільшити доходи бюджету. Це може сприяти розвитку економіки та зменшенню ризику зворотної голландської хвороби.

- Розвиток людського капіталу: Розвиток людського капіталу може підвищити ефективність виробництва та підвищити якість товарів та послуг. Це може збільшити конкурентоспроможність виробників та допомогти зменшити ризик зворотної голландської хвороби.

Таким чином, впровадження комплексної концептуальної моделі боротьби зі зворотною голландською хворобою в Україні допоможе зменшити ризик виникнення економічної кризи та збільшити стійкість економіки країни до змін на міжнародних ринках.

ВИСНОВКИ

1. У реаліях теперішнього глобалізованого світу країни, чия економіка є недостатньо розвиненою, в певний момент може опинитись перед різного роду перешкодами для економічного зростання, або ж виникнення економічної кризи в країні.

У сучасній економіці, падіння економічної ефективності країни внаслідок збільшення експорту сировини, називається «голландська хвороба».

Термін вперше з'явився в публікації журналу Economist у листопаді 1977 року, який був присвячений проблемі зниження промислового виробництва і зростанню видобутку природного газу в Нідерландах, проте наразі в монографіях, наукових статтях – він дедалі частіше зустрічається.

Зворотна голландська хвороба є складним і контекстуальним явищем, яке може спостерігатися в різних економічних ситуаціях. Воно супроводжується збільшенням обсягу експорту країни, що в результаті призводить до зростання курсу національної валюти.

2. Якщо «голландська хвороба» має вплив на економіку досить тривалий час, то місцеве виробництво втрачає свої конкурентні позиції на світовому ринку, при цьому країна починає відчувати відсталість у промисловому розвитку. В результаті, якщо природні ресурси закінчуються або кон'юнктура на світовому ринку несприятлива, країна стикається зі складними економічними наслідками.

На прикладі України ця проблема проявилася в першій половині 2010-х років, коли зростання обсягів експорту зерна, металопродукції та інших товарів призводило до зростання курсу гривні та зменшення конкурентоспроможності внутрішніх підприємств.

Однак, економічна криза в Україні не пов'язана лише зі зворотною голландською хворобою. У країні було багато інших причин, які призвели до погіршення економічної ситуації, включаючи війну на сході країни, політичну нестабільність, високу рівень корупції та неефективне управління державними ресурсами. В результаті цих факторів, економічне зростання сповільнилося,

споживча активність зменшилася, зросло безробіття та знизилася стабільність країни.

3. Характерні ознаки голландської хвороби проглядаються у трисекторній моделі економіки. Вони виділяються у виробництві.

- Сировинний сектор. Сюди належить видобуток корисних копалин та продукція сільського господарства.
- Товарно-виробничий сектор. Це обробні та виробляючі галузі: текстильна, машинобудування, металообробка, будівництво та інші. Їх поєднує виготовлення готового товару із додаванням високої вартості.
- Сектор послуг. До нього входять: транспорт, охорона здоров'я, торгівля, ЖКГ, розваги тощо.

Перші два сектори виготовляють вироби для внутрішнього користування та експорту. Ціна таких виробів визначається світовим ринком. Продукти третього сектора поставляються лише на внутрішній ринок, оскільки їх не вигідно транспортувати, тому вони не конкурують з іноземними товарами. Їхня ціна формується на внутрішньому ринку.

Збільшення прибутковості сировинного сектора дозволяє провести великі інвестиції у модернізацію технології видобутку корисних копалин. Це призводить до зростання продуктивності праці. Володіння природними ресурсами розцінюється як стимул розвитку специфічного чинника виробництва. Переважна частка експорту продукції сировинного сектора дозволяє використовувати підвищення світових цін як поштовх до стрімкого зростання видобувної промисловості. Збільшується попит на мобільні ресурси (трудова сила, кредити тощо). Попит на виробничі ресурси призводить до збільшення їхньої вартості.

Торгований несировинний сектор неспроможний відповісти на зростання витрат збільшенням ціни товару. Від подорожчання виробничих ресурсів зміниться вартість предмета вітчизняного виробника, але на світовому ринку повністю аналогічний виріб можна буде придбати за фіксованим світовим

курсом. Неторгований сектор може отримати додатковий прибуток, оскільки зростання доходів споживачів компенсує збільшення витрат.

Короткострокові та довгострокові наслідки голландської хвороби економіки держави - це зміни, які напяму впливають на товарно-виробничий сектор.

Збільшення пропозиції на міжнародному ринку продукції видобувної промисловості змінює обмінний курс національної валюти. Сприятлива економічна кон'юнктура стає умовою різкого стрибка в експорті сировинних ресурсів і веде до зростання надходжень іноземної валюти, що спричиняє підвищення обмінного курсу. У таких умовах знижується ефективність вивезення з країни інших товарів, особливо переробної та наукомісткої промисловості. Обробний сектор економіки втрачає споживачів, оскільки стає неконкурентоспроможним на ринку через вплив дешевої імпортової продукції.

У довгостроковій перспективі товарно-виробнича діяльність поступається позиціями в конкурентній боротьбі з імпортними товарами. Свої витрати робочої сили перевищують допустимий максимум, оскільки недостатньо інвестицій. Галузі не можуть дозволити собі вкладати капітали через дорожнечу, а зовнішні надходження прямують у видобувний сектор. Поступово цінова криза посилюється, починається технологічне відставання. Сектор вторинної переробки згасає.

Важливо пам'ятати, що нестійкість цін належить до основної риси ринків сировинних продуктів. Виникає макроекономічна нестабільність. За високих цін на ресурси та зміцнення національної валюти голландська хвороба загострюється. Падіння цін на сировинний експорт погіршує торговельний баланс та відбувається девальвація національної валюти. Формуються свідчення для перебудови економіки, прискорюється розвиток виробничого сектора. Макроекономічна нестабільність тримає країну експортера сировинних ресурсів у постійному стані структурної та регіональної розбалансованості.

4. Кожна країна перехворіла на голландську хворобу з властивою специфікою. Економічно розвинені країни та держави, що розвиваються, відчувають її симптоми по-різному. У короткостроковій перспективі сировинний експорт та імпорт споживчих товарів стає ефективним. Тому країни, що розвиваються, обирають таку спеціалізацію. Але для довгострокового розвитку потрібні інвестиції у високотехнологічні галузі. Більшість країн Близького Сходу, Африки, Південно-Східної та Середньої Азії, Латинської Америки йдуть шляхом присвоєння особистим інтересам доходів від сировинної галузі. [30]

Уникнення зворотної голландської хвороби вимагає застосування комплексу заходів та стратегій, які враховують економічні, політичні та соціальні аспекти.

На державному рівні є три основні напрямки боротьби з цією проблемою: шляхом обмеження доходів із сировинних галузей, розвиток людського капіталу.

Обмеження доходів сировинних галузей – тісно пов'язане з реформами податкової політики. Застосування прогресивного оподаткування на доходи з сировинних видобувних галузей або введення податків на видобування сировини, позбавить видобувну галузь економіки наддоходів. Такі заходи допоможуть створити баланс між сировинною галуззю та іншими галузями економіки, зменшити залежність від сировинного сектору та стимулювати розвиток інших галузей.

При цьому дуже важливим є способи використання даних наддоходів видобувних галузей державою. Одним з таких способів є виведення коштів за кордон і створення спеціальних суверенних фондів. Кошти цих фондів інвестуються у різноманітні закордонні активи, такі як нерухомість, фінансові ринки, енергетика та інфраструктура. У разі погіршення кон'юнктури на сировинних ринках кошти цих фондів можуть використовуватися всередині країни для компенсації наслідків зменшення доходів сировинного сектора.

Диверсифікація економіки: Один з основних способів боротьби зі зворотною голландською хворобою - це створення різноманітних галузей в

економіці. Це може включати розвиток обробної промисловості, послугового сектору, інноваційних галузей та інших ділянок, що не пов'язані з сировиною. Диверсифікація економіки допомагає зменшити залежність від однієї галузі і ризику зворотної голландської хвороби.

Третій спосіб «лікування» – розвиток людського капіталу. Інвестиції в освіту, навчання та розвиток людського капіталу є важливим кроком у боротьбі зі зворотною голландською хворобою. Забезпечення кваліфікованої робочої сили в різних галузях економіки сприяє розвитку конкурентоспроможних секторів та створенню робочих місць в нових галузях. Проте, ефект від розвитку людського капіталу не є моментальним, а потребує тривалого часу і також результативність даного способу «лікування» може бути недостатньою через корупцію та інші подібні фактори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Admin. Голландська хвороба - що це таке, визначення та поняття - 2021 - Economy-Wiki.com. *Головна*. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11034402-dutch-disease> (дата звернення: 27.02.2023).
2. Лір В. "Ресурсне прокляття". *Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly*. URL: https://zn.ua/ukr/energy_market/resursne-proklyattya-307757.html (дата звернення: 27.02.2023).
3. Захаркін О.О., Захаркіна Л.С., & Крещік О.С. Порівняльний аналіз факторів забезпечення національної економічної безпеки в Україні та європейських країнах. *Східна Європа : економіка, бізнес та управління*, 2018. №. 4 (15). С. 75- 80. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/15_2018/13.pdf
4. Obie Porteous «Reverse Dutch Disease with Trade Costs: Prospects for Agriculture in Africa's Oil-Rich Economies» (June 10, 2021) URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/inecon/v138y2022ics0022199622000836.html>
5. *Журнал "Економіка і прогнозування"*. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_16_1_95_uk.pdf (дата звернення: 27.02.2023).
6. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми у фокусі нормативної сили ЄС: виклики для координації понять та оцінки існуючих і потенційних загроз. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2020. Вип. 12 / 1-2. С. 35-40.
7. Резнікова Н.В. Глобалізація залежності в термінах конвергенції: виклики міжкраїновій взаємодії. *Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право*. 2014. № 1. С.164-168.
8. Резнікова Н.В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. *Економіка України*. 2020. № 12. С. 77-80.

9. Yatsenko O., Reznikova N., Karasova N., Musiiets T., Lavrinenko O., Nitsenko V. Modernization of the Format of Ukraine's Trade Integration with the EU in the Conditions of Implementation of the DCFTA. *Problemy Zarządzania – Management*. 2020. Vol. 18 (4). P. 101-124.
10. Олексій Куш: "Голландська хвороба": Україна так і не скористалася всіма вигодами асоціації з ЄС. URL: <https://investory.news/oleksij-kushh-chipotribna-ukraini-zona-vilnoi-torgivli-z-yes/> (дата звернення: 01.03.2023 р.)
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 01.03.2023 р.)
12. Countries and regions. Ukraine // An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (дата звернення: 01.03.2023 р.)
13. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area // European Commission. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/euukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (дата звернення: 01.03.2023 р.)
14. Residence permits – statistics on first permits issued during the year // Eurostat. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20\(migr_resfas\)-.First%20residence%20permits%20by%20citizenship,тис.%2C%20or%204%20%25](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20(migr_resfas)-.First%20residence%20permits%20by%20citizenship,тис.%2C%20or%204%20%25) (дата звернення: 01.03.2023р.)
15. Шовкун І.А. Залежність української економіки від промислового імпорту та передумови формування ефективної виробничої спеціалізації.

- Економіка промисловості. 2020. №3. С. 5-27.
URL: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.03.005>
16. Артамонова Г. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. Журнал європейської економіки. 2019. Т. 18. № 3(70). С. 283–295.
URL: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389> (дата звернення: 01.03.2023).
 17. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.
 18. Макроекономічне регулювання України: історичні витоки, сучасність та перспективи : монографія. НАН України, Інститут регіональних досліджень; Відп. ред. С. Л. Шульц. Львів, 2011. 268 с. – С. 113–131).
 19. Назаркевич І. Б. Сутність і функції системи державного регулювання структурних трансформацій в національній економіці. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2018. Випуск 55. С. 255-261
 20. Амоша О., Новікова О. Проблеми та шляхи забезпечення соціальної орієнтації економіки України. Журнал європейської економіки. 2018. № 4. С. 173-184.
 21. Безгуба М. О. Фінансовий механізм державного регулювання економіки. Економічний вісник університету. 2016. Випуск № 28/1. С. 158-165.
 22. Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. Проблеми економіки. 2014. № 1. С. 26-30.
 23. Бодров В., Шепетько Р. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції. Міжнародна економічна політика. 2014. № 2 (21). С. 78-98
 24. Голян В. Економічна криза в Україні: феномен “голландської хвороби” та рецидив “ресурсного прокляття”. Економіка та держава. 2016. № 7. С. 4-15
 25. Горбачук В. М., Кулик В. В. Підтримка макроекономічних пропорцій відтворення як актуальне завдання забезпечення

- конкурентоспроможності національної економіки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 9. С. 87-94.
26. Гринів Л. С., Кічурчак М. В. Національна економіка: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 470 с.
27. Демидюк О. О. Теоретичні підходи до оцінювання ефективності сучасних економічних систем. Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. 505 с. С.502-505.
28. Квак М. В. Детермінанти формування траєкторії інноваційного розвитку держави в сучасному економічному просторі. Економічний простір: Зб. наук. праць. 2020. №155. Дніпро: ПДАБА. С. 20-25
29. Кічурчак М. В. Структурні зміни у розвитку креативних індустрій в умовах перманентної кризи економіки України. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Економіка” : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2020. № 17(45). С. 9–15.
30. Голландська хвороба суть та лікування. Голландська хвороба – найцікавіший феномен у міжнародній економіці. URL: <https://tigerdoor.ru/uk/design/gollandskaya-bolezn-sut-i-lechenie-gollandskaya-bolezn/> (дата звернення: 02.03.2023).
31. Frankel, J. A. (2012)[3]. The natural resource curse: a survey of diagnoses and some prescriptions. Handbook of the Economics of Art and Culture, 2, 649-691
32. Meade, J. E. (1951)[1]. The theory of international economic policy: The balance of payments. Oxford University Press.
33. Corden, W. M. (1984)[2]. Booming sector and Dutch disease economics: Survey and consolidation. Oxford Economic Papers, 36(3), 359-380

34. Статистична інформація. що до валютного курсу
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/finansy/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvavsya-kurs-dolara>
35. Міністерство фінансів. Статистична інформація що до обсягів експорту
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
36. Міністерство фінансів. Статистична інформація що до обсягів іноземних інвестицій. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Для поглибленого аналізу сучасної економіки України в контексті її ураження зворотною голландською хворобою я використав регресійну багатофакторну модель. Усі малюнки та розрахунки були зроблені за допомогою функціоналу Excel.

Основна гіпотеза звучить так: Існує статистично значущий вплив зворотної голландської хвороби на економіку України, він виявляється через зміни у валютному курсі, експорті та іноземних інвестиціях. Зворотна голландська хвороба відбувається, коли зростання експорту та іноземних інвестицій спричиняє втрату вартості національної валюти.

Для розуміння чи може сучасна українська економіка бути уражена зворотною голландською хворобою необхідно перевірити гіпотезу у попередньому періоді (де вона дійсно була присутня) та сучасному періоді.

Багатофакторна регресія задана лінійною функцією:

$$Y = b_0 + b_1X_1 + \dots + b_pX_p$$

Оскільки в нашій моделі ми використовуємо всього 2 змінні, дану функцію можна представити як:

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2$$

Де Y – це залежна змінна, X_1 та X_2 – незалежні змінні, b_1 та b_2 – це коефіцієнти моделі. В контексті даного дослідження за Y приймаємо валютний курс за X_1 та X_2 приймаємо обсяги експорту та іноземних інвестицій відповідно.

Базу даних для створення багатофакторної регресійної моделі формують таблиці 2.1 та 2.2 В даних таблицях навмисне пропущені 2014, 2015, 2020 та 2022 роки, оскільки в ці проміжки часу спостерігався суттєвий зовнішній вплив на економіку України (політичні фактори та розпал епідемії), який

спричиняв суттєвий дисбаланс в макроекономічних показниках, що в свою чергу заважало аналізу економіки в контексті даного дослідження.

Таблиця 2.1

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>
2005	5.1	227252	7808
2006	5.5	253707	5604
2007	5.5	323205	9891
2008	5.27	444859	10913
2009	7.8	423564	4816
2010	7.9	549365	6495
2011	8	707953	7207

Таблиця 2.2

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>
2012	8	717347	8401
2013	8	681899	4499
2016	25.5	1174625	3810
2017	26.6	1430230	3692
2018	27.2	1608890	4455
2019	25.8	1636416	5860
2021	27.7	2224704	6687

Джерело: складено автором.

Для того, щоб перевірити чи правильно було обрано незалежні змінні, необхідно скористатися інструментом кореляції.

Для цього в панелі аналізу даних треба обрати інструмент кореляція і виділити незалежні змінні X_1 та X_2 , як показано на малюнку 4.1. Необхідно перевірити на кореляцію змінні X_1 та X_2 в обох періодах для максимальної упевненості в адекватності майбутніх моделей. В результаті отримаємо таблицю, зображену на малюнку 4.2

Малюнок 4.1

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	Y	X1	X2
2005	5.1	227252	7808
2006	5.5	253707	5604
2007	5.5	323205	9891
2008	5.27	444859	10913
2009	7.8	423564	4816
2010	7.9	549365	6495
2011	8	707953	7207

Корреляция

Входные данные

Входной интервал:

Группирование: по столбцам по строкам

Метки в первой строке

Параметры вывода

Выходной интервал:

Новый рабочий лист:

Новая рабочая книга

OK Отмена Справка

Малюнок 4.2

Кореляція незалежних змінних X_1 та X_2

Період 2005 – 2011

	X_1	X_2
X_1	1	
X_2	-0.05051	1

Період 2012 – 2021

	X_1	X_2
X_1	1	
X_2	-0.02472	1

Умовою побудування багатofакторної регресії є відсутність колінеарності незалежних змінних. На малюнку 4.2 зеленим та червоним виділена величина яка показує що відсутня достатня або тісна кореляція (оскільки числа -0.05 та -0.02 показують слабкий зв'язок між X_1 та X_2). Таким чином ми цілком можемо використовувати наші незалежні змінні у даному дослідженні.

Тепер коли попередні заходи по підготовці завершенні можна переходити до регресії. Для цього в панелі аналізу даних треба обрати інструмент регресія і виділити спочатку залежну змінну Y, а потім незалежні змінні X_1 та X_2 , як показано на малюнку 4.3, задаємо рівень надійності 95%, відповідно коефіцієнт надійності 0.05 (за стандартом). Такі самі маніпуляції робимо і для другої таблиці. В результаті отримаємо таблиці, зображені на малюнку 4.4

Малюнок 4.3

Роки	Валютний курс середнє значення за рік (грн. за 1 USD)	Експорт (млн. грн.)	Обсяг прямих іноземних інвестицій (у млн. доларів США)
	Y	X1	X2
2012	8	717347	8401
2013	8	681899	4499
2016	25.5	1174625	3810
2017	26.6	1430230	3692
2018	27.2	1608890	4455
2019	25.8	1636416	5860
2021	27.7	2224704	6687

Регресія

Входные данные

Входной интервал Y: \$B\$33:\$B\$40

Входной интервал X: \$C\$33:\$D\$40

Метки Константа - ноль

Уровень надежности: 95 %

Параметры вывода

Выходной интервал:

Новый рабочий лист:

Новая рабочая книга

Остатки

Остатки График остатков

Стандартизованные остатки График подбора

Нормальная вероятность

График нормальной вероятности

Малюнок 4.4

Регресійна статистика		2005-2011 роки							
Множинний R	0.96								
R-квадрат	0.92								
Внормований R-квадрат	0.88								
Стандартна помилка	0.48								
Наблюдения	7.00								
Дисперсійний аналіз		df	SS	MS	F	Значимість F			
Регресія		2	10.41	5.20	22.12	0.01			
Залишок		4	0.94	0.24					
Підсумок		6	11.35						
	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%	Нижнє 95.0%	Верхнє 95.0%	
Y-пересічення	6.343	0.872	7.278	0.002	3.923	8.763	3.923	8.763	
X1	0.000	0.000	5.333	0.006	0.000	0.000	0.000	0.000	
X2	0.000	0.000	-3.702	0.021	-0.001	0.000	-0.001	0.000	

Регресійна статистика		2012 - 2021 роки							
Множинний R	0.94								
R-квадрат	0.88								
Внормований R-квадрат	0.82								
Стандартна помилка	3.89								
Наблюдения	7.00								
Дисперсійний аналіз		df	SS	MS	F	Значимість F			
Регресія		2.00	434.89	217.44	14.35	0.01			
Залишок		4.00	60.63	15.16					
Підсумок		6.00	495.52						
	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-Значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%	Нижнє 95.0%	Верхнє 95.0%	
Y-перехрещення	13.328	6.529	2.041	0.111	-4.799	31.455	-4.799	31.455	
X1	0.000	0.000	4.810	0.009	0.000	0.000	0.000	0.000	
X2	-0.002	0.001	-2.238	0.089	-0.005	0.000	-0.005	0.000	

Розберемо детальніше результати обчислень. Для цього поглянемо на малюнок 4.5, який є верхніми частинами таблиць, зображених на малюнку 4.4.

Малюнок 4.5

Регресійна статистика (2005 - 2011 роки)		Регресійна статистика (2012 - 2021 роки)	
Множинний R	0.96	Множинний R	0.94
R-квадрат	0.92	R-квадрат	0.88
Внормований R-квадрат	0.88	Внормований R-квадрат	0.82
Стандартна помилка	0.48	Стандартна помилка	3.89
Спостереження	7.00	Спостереження	7.00

Зеленим та червоним виділено множинні коефіцієнти кореляції в моделі за 2005 -2011 роки та моделі за 2012 -2021 роки відповідно, які показують сумарну кореляцію між відгуком Y та всіма незалежними змінними X . Синім та жовтим виділено коефіцієнти детермінації які показують загальну якість моделей. Оскільки коефіцієнти детермінації є досить наближеним до 1, то можна казати що дана модель є якісною.

Наступний малюнок 4.6 який також є частиною малюнку 4.4, дає змогу перевірити модель на адекватність за критерієм Фішера.

Малюнок 4.6

Дисперсійний аналіз (2005 - 2011 роки)					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	Значимість <i>F</i>
Регресія	2	10.41	5.20	22.12	0.01
Залишок	4	0.94	0.24		
Підсумок	6	11.35			

Дисперсійний аналіз (2012 - 2021 роки)					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	Значимість <i>F</i>
Регресія	2.00	434.89	217.44	14.35	0.01
Залишок	4.00	60.63	15.16		
Підсумок	6.00	495.52			

Оскільки значимість критерію Фішера $0.01 < 0.05$, де 0.05 це коефіцієнт надійності, можна стверджувати що дані моделі є адекватними за критерієм Фішера.

Отже, оскільки множинні коефіцієнти кореляції не дорівнюють 0 (як видно на малюнку 4.5), можна стверджувати, що існує статистичний зв'язок між змінами валютного курсу та обсягами експорту та іноземними інвестиціями. Якщо порівнювати результати дослідження на проміжках за 2005 – 2011 та

2012 – 2021 роки, можна зробити висновок, що у контексті даного дослідження можна говорити про дуже сильну спорідненість залежності девальвації національної валюти та ростом експорту та іноземних інвестицій. Таким чином, результати даного дослідження показали, що сучасній українській економіці притаманна зворотна голландська хвороба.